

IZVORI ZNANSTVENIH INFORMACIJA U SOCIOLOGIJI

Zvezdana Dukić

Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

»Informacijska eksplozija« u znanosti je pojava o kojoj se u današnje vrijeme mnogo raspravlja i piše. Američki teoretičar novonastale discipline »znanost o znanosti« D. J. de Solla Price¹ još je 1963. godine pokazao da broj znanstvenih publikacija raste eksponencijalno udvostručavajući se svakih deset do petnaest godina tokom posljednja tri stoljeća. Prema nekim neslužbenim podacima, danas se u svijetu publicira više od 30 000 znanstvenih časopisa koji godišnje donose preko milijun radova. Snalaženje u toj gomili tiskanog materijala predstavlja veliki problem znanstvenicima. Da bi redovno pratili noviju literaturu s područja na kojem rade moraju utrošiti dosta vremena na pretraživanje literature i pronalaženje odgovarajućih informacija.

Upotreba kompjutera i moderne tehnologije obrade, pohrane i pretraživanja znanstvenih informacija značajno olakšava i ubrzava protok znanstvenih informacija i omogućuje znanstvenicima brz i jednostavan pristup informacijama s njihovog znanstvenog područja. Danas u svijetu postoji veliki broj specijaliziranih centara za obradu znanstvenih informacija s različitih područja znanosti. Obradene informacije tiskaju se u obliku sekundarnih publikacija² a vrlo često pohranjuju i u kompjuterskoj memoriji. Jedan od najpoznatijih centara za prikupljanje i obradu znanstvenih informacija je Institute for Scientific Information (ISI) u Philadelphiji koji posjeduje obimnu kompjutorsku bazu podataka i izdaje niz sekundarnih publikacija kojima se služe znanstvenici u cijelom svijetu.

Znanstvene informacije sa svog područja sociolozi mogu naći u velikom broju sekundarnih publikacija s područja društvenih i humanističkih znanosti. U ovom ćemo radu spomenuti i opisati samo one koje smatramo izuzetno korisnima i koje su dostupne u bibliotekama i informacijskim centrima na području grada Zagreba. Imajući u vidu i teškoće oko nabavljanja inozemne literature u zadnje vrijeme spominjemo i neke od mogućnosti nabavljanja te literature koje donekle mogu ublažiti sadašnju situaciju.

Cjelokupni tekst podijeljen je u dva osnovna dijela. Prvi, obimniji dio, odnosi se na traženje znanstvenih informacija putem pretraživanja različitih vrsta sekundarnih publikacija: bibliografija, indeksa, časopisa sažetaka i publikacija tekućih novosti. Drugi je dio posvećen problemima vezanim uz traženje i nabavljanje samih dokumenata.

1) Price, D. J. de S. *Little Science, Big Science*. New York: Columbia University Press, 1963.

2) Sekundarne publikacije sadrže informacije o znanstvenoj literaturi. Tu spada sva referentna literatura, razni pregledi, časopisi sažetaka, indeksi, bibliografije, katalogi i sl.

A) TRAZENJE ZNANSTVENIH INFORMACIJA

BIBLIOGRAFIJE

Bibliografije imaju izuzetno značajnu ulogu u znanosti i kulturi jedne zemlje jer prikupljaju, registriraju i klasificiraju sadržaje objavljenih materijala. Kao takve one su važan izvor znanstvenih informacija i stoga vrlo koristan priručnik svakom znanstveniku. Bibliografije najčešće izlaze u obliku knjige, dodatka knjizi, dodatka u časopisu ili kao posebno izdanje časopisa. S obzirom na sadržaj i vrstu obrađenih materijala bibliografije se dijele na opće i posebne. **Opće** bibliografije nastoje obuhvatiti literaturu publiciranu u svim zemljama i u svim godištimama te iz svih područja dok se **posebne** bibliografije ograničavaju na određeni predmet ili određenog autora. **Selektivne** bibliografije nastoje obraditi »najbolje« radove ili radove namijenjene specijalnim svrhama. Prema vremenu izlaženja bibliografije se najčešće dijele na **tekuće**, koje izlaze kontinuirano i donose informacije o najnovijoj literaturi i **retrospektivne**, koje obrađuju stariju literaturu. **Perspektivne** bibliografije donose informacije o literaturi koja će tek izaći iz štampe. Prema mjestu izdanja, bibliografije mogu biti primarne ili sekundarne. **Primarne** bibliografije donose informacije o literaturi s određenog područja, dok **sekundarne** bibliografije informiraju o drugim bibliografijama.

Sociolozima stoji na raspolaganju niz bibliografija različitog tipa. Kojima od njih će se poslužiti ovisi o profilu njihovih informacijskih potreba. Ovdje ćemo spomenuti samo one domaće i strane bibliografije koje su sociolozima najzanimljivije i koje se mogu pronaći u našim bibliotekama.

DOMAĆE BIBLIOGRAFIJE

Domaće sociološke bibliografije podijelit ćemo na **opće sociološke bibliografije** koje obuhvaćaju cjelokupnu domaću sociološku znanstvenu produkciju određenog vremenskog razdoblja i **posebne sociološke bibliografije** koje obrađuju samo određeno specijalističko područje te discipline.

Opće sociološke bibliografije (izbor):

Gašparović, Zlatko

Bibliografija socioloških radova objavljenih u Jugoslaviji u periodu 1959—1969. — **Bibliography of Sociological Literature Published in Yugoslavia in the period 1959—1969.**

Beograd, Jugoslavensko udruženje za sociologiju, 1970, 76 str.

Gašparović, Zlatko

Bibliografija radova sociologa Jugoslavije objavljenih u razdoblju od 1969—1973. — **Bibliography of Works of Yugoslav Sociologists Published in period 1969—1973.**

Revija za sociologiju, 6/1976, (posebno izdanje) 149 str.

Zaječaranović, Gligorije

Opšta sociološka bibliografija. Izbor sociološke i srodne literature na srpsko-hrvatskom jeziku.

Novi Sad, Centar za političke studije, 1971, XXII+240 str.

Bibliografija radova sociologa Jugoslavije objavljenih 1974—1979. — Bibliography of Works of Yugoslav Sociologists Published 1974—1979.
Zagreb, Sociološko društvo Hrvatske, 1981, 282 str.

Posebne sociološke bibliografije:

Većina tih bibliografija je manjeg obima a publicirane su kao dodatak časopisu ili knjizi. Spomenut ćemo samo opsežnije, publicirane u obliku monografija.

Marković, Ž. Danilo

Bibliografija sociologija rada, 1950—1975.

Beograd, Privredni pregled, 1977, 167 str.

Milinković, Bosiljka

Bibliografija radova o jugoslavenskom selu i poljoprivredi (1964—1975).

Zagreb, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, 1976, 168 str.

Milinković, Bosiljka

Istraživanje sela i poljoprivrede u Jugoslaviji u poslijeratnom periodu.

Zagreb, Centar za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 1979, VII+68+225 str.

Milinković, Bosiljka

Bibliografija radova o religiji, crkvi i ateizmu objavljenih u Jugoslaviji od 1945—1981. godine.

Zagreb, Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 1982, VI+389 str.

Tekuće informacije o literaturi s područja sociologije mogu se naći u **Bibliografiji Jugoslavije** koju izdaje Jugoslovenski bibliografski institut u Beogradu. Ta tekuća bibliografija izlazi jednom mjesečno, u četiri serije. Prve tri serije izlaze jednom mjesečno, donose članke i priloge u serijskim publikacijama za prirodne, društvene i humanističke znanosti. Četvrta serija izlazi dvaput mjesečno i donosi tekuću bibliografiju knjiga, brošura i muzikalija iz sva tri spomenuta područja znanosti. **Bibliografija Jugoslavije** pokriva znanstvenu, stručnu i ostalu literaturu iz cijele Jugoslavije. Bibliografske jedinice svrstane su u predmetne skupine a unutar njih prema abecedi imena autora. Sociologija se vodi kao posebna skupina. Bibliografija ima predmetni i autorski registar.

Svaka republika izrađuje na sličan način vlastitu **nacionalnu tekuću bibliografiju**. Izuzetak je SR Crna Gora, čiju nacionalnu bibliografiju izrađuje Jugoslovenski bibliografski institut. U SR Hrvatskoj tekuću nacionalnu bibliografiju izrađuje Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu. I ta bibliografija posebno prati sociologiju.

Strane bibliografije

Informacije o inozemnim bibliografijama sociologije možemo naći u sekundarnim bibliografijama i raznim vodičima. Spominjemo one koje možemo naći u našim bibliotekama:

Flere, Sergej

Bibliografija stranih serijskih, bibliografskih i leksikografskih publikacija iz oblasti sociologije.

Sociologija, 24/1982, br. 1, str. 177—193.

Walford, A. J. (Ed.)

Guide to Reference Material. Social & Historical Sciences, Philosophy & Religion, Vol. 2

London, The Library Association, 1975.

Ovu drugu publikaciju možemo naći u studijskoj biblioteci Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu.

Na žalost, većina stranih bibliografija koje možemo pronaći u spomenutim publikacijama nije dostupna našim sociolozima. Zato spominjemo samo dvije za koje pouzdano znamo da se mogu naći u našim bibliotekama.

International Bibliography of the Social Sciences

Ovo je vrlo poznata međunarodna bibliografija za društvene znanosti. Počela je izlaziti 1951. godine u izdanju UNESCO-a u Parizu. Bibliografija izlazi periodično, jednom godišnje, u četiri serije: **International Bibliography of Economics**, **International Bibliography of Political Sciences**, **International Bibliography of Social and Cultural Anthropology** i **International Bibliography of Sociology**. Nakon 1962. godine sve četiri serije izdavao je Stevens a nakon 1963. godine Tavistock Publications u Londonu i Aldine Publishing Co., Chicago.

International Bibliography of Sociology

Bibliografija pokriva svjetsku literaturu s područja sociologije. Uređuje ju International Committee for Social Sciences Documentation. Građa je klasificirana u pet glavnih grupa: Povijest i organizacija socijalnih studija, Teorije i metode sociologije, Društvena struktura, Društvena kontrola i komunikacije, Društvene promjene. Bibliografija sadrži Predmetni indeks i Indeks autora.

Ta se bibliografija može naći u biblioteci na Pravnom fakultetu u Zagrebu.

Tekuću sociološku bibliografiju redovno donosi časopis **L'année sociologique** koji nakon dugogodišnjeg prekida ponovo izlazi od 1948. godine a izdaje ga Presses Universitaires de France u Parizu. Časopis izlazi jednom godišnje. Više od polovine svakog broja zauzima selektivni pregled važnije literature u sociologiji, svrstane u devet do deset tematskih sekcija.

Časopis **L'année sociologique** može se čitati u studijskoj biblioteci Nacionalne i sveučilišne biblioteke.

Informacije o sociološkoj literaturi mogu se naći i u **nacionalnim bibliografijama** pojedinih zemalja. To su tekuće bibliografije koje evidentiraju cjelokupnu znanstvenu, stručnu i umjetničku produkciju jedne zemlje. Izdaju ih nacionalne biblioteke ili neke druge ustanove. Neke od tih biblio-

grafija (npr. **British National Bibliography**), mogu se naći u studijskoj biblioteci Nacionalne i sveučilišne biblioteke.

INDEKSI I ČASOPISI SAŽETAKA

Osnovni je zadatak indeksa i časopisa sažetaka da nam skrate postupak traženja informacija o novijoj literaturi s određenog područja. Donose preglede velioga broja časopisa iz cijelog svijeta odabranih po strogo utvrđenim kriterijima i time štede vrijeme koje bismo utrošili na prelistavanje svih tih časopisa. Indeksi i časopisi sažetaka publiciraju se periodički, obično jednom mjesečno ili četiri puta godišnje. Vremensko razdoblje od pojavljivanja članka u časopisu i njegovog evidentiranja u indeksu ili časopisu sažetaka kreće se od 3 do 18 mjeseci. Indeksi i časopisi sažetaka u društvenim znanostima veoma često donose i informacije o knjigama imajući u vidu posebno mjesto koje zauzimaju knjige u komunikacijskom sistemu društvenih znanosti.

Indeksi

Indeksi donose popise članaka publiciranih u velikom broju svjetskih časopisa i sadrže osnovne bibliografske podatke tih članaka: ime autora, naslov članka, naslov časopisa, volumen i broj časopisa te broj stranica na kojima se članak nalazi. Indeksi ponekad donose i informacije o knjigama, publikacijama materijala s konferencija i sl.

Sociolozima mogu korisno poslužiti ovi indeksi: **PAIS Bulletin**, **HAPI**, **Current Book Review Citations**, **Index to Social Sciences & Humanities Proceedings** i **Index to Conference Proceedings Received**.

PAIS Bulletin

Ova sekundarna publikacija izlazi u izdanju Public Affairs Information Service, Inc., nekomercijalnog udruženja američkih biblioteka, sa sjedištem u New Yorku. Pokriva literaturu o ekonomskim i društvenim pitanjima zemalja u svijetu, posebno područje javne uprave i međunarodnih odnosa. Tu problematiku **PAIS Bulletin** prati u svjetskoj literaturi s aspekta nekoliko znanstvenih disciplina: ekonomije, političkih znanosti, prava, sociologije i demografije. Naglasak je na činjeničnim i statističkim informacijama. **PAIS Bulletin** donosi informacije o knjigama, člancima iz časopisa, vladinim dokumentima, te izvještajima javnih i privatnih organizacija na engleskom jeziku. Također upućuje na referentnu literaturu: bibliografije, vodiče, pravne priručnike te međunarodne i državne statistike. Može se pretraživati preko Predmetnog indeksa i Indeksa autora.

Također postoji i **PAIS Foreign Language Index** za materijale na francuskom, njemačkom, talijanskom, portugalskom i španjolskom jeziku.

Hispanic American Periodical Index-HAPI

HAPI donosi godišnje popis radova koji se pojavljuju u blizu 250 svjetskih časopisa i koji su posvećeni Latinskoj Americi ili ljudima latinsko-

američkog porijekla i kulture koji žive u SAD. Časopisi publicirani u Meksiku, Centralnoj i Južnoj Americi i Karibima obrađeni su u potpunosti. Iz časopisa publiciranih u drugim zemljama obrađene su samo one jedinice koje se odnose na Latinsku Ameriku ili latinskoameričke etničke skupine u Sjedinjenim Američkim Državama. Pokriveni su svi svjetski časopisi iz područja društvenih i humanističkih znanosti. **HAPI** sadrži Indeks autora i Predmetni indeks. Oba indeksa donose kompletne bibliografske podatke o dokumentima.

Current Book Review Citations — CBRC

Current Book Review Citation je mjesečna publikacija koja donosi informacije o recenzijama knjiga publiciranih u 1200 svjetskih časopisa iz raznih područja znanosti. Izdaje ga The H. W. Wilson Company, Bronx, New York. Sastoji se od dva indeksa: Indeksa autora i Indeksa naslova. Indeks autora donosi podatke o autoru, naslovu i datumu izdanja recenzirane knjige nakon čega slijede podaci o časopisu u kojem je objavljena recenzija te ime autora recenzije. Indeks naslova omogućuje pretraživanje prema naslovu recenziranih knjiga i upućuje na Indeks autora. Jednom godišnje izlazi kumulativno izdanje ovog indeksa.

Index to Social Sciences & Humanities Proceedings — ISSHP

Ovaj indeks donosi bibliografske podatke o 1 000 publikacija materijala s konferencija svake godine s područja društvenih i humanističkih znanosti. Upućuje svoje korisnike na oko 20 000 radova iz spomenutih područja. Sastoji se od šest odvojenih indeksa koji nam omogućuju pronalaženje određene publikacije, članka itd. i u slučaju da imamo samo djelomičnu polaznu informaciju kao npr. ime autora, naziv institucije koja je pokrovitelj konferencije, tematsko područje, mjesto održavanja konferencije, riječi iz naslova članka koji tražimo ili pak naziv institucije za koju je pojedini autor vezan. Sve te informacije možemo potražiti u slijedećim indeksima: Indeksu autora, Indeksu pokrovitelja, Indeksu najopćenitijih pojmova, Indeksu mjesta održavanja sastanka, Permutiranom predmetnom indeksu i Indeksu institucija. **ISSHP** obrađuje publikacije materijala s konferencija koji su objavljeni tokom kalendarske godine. Izlazi četiri puta godišnje mekookoričeno i jednom godišnje u obliku tvrdoukoričenog kumulativnog indeksa.

Index to Conference Proceedings Received

British Library Lending Division posjeduje jednu od najobuhvatnijih zbirki materijala s konferencija u svijetu, gotovo iz svih područja znanosti. Godine 1964. izrađen je indeks ključnih riječi iz naslova materijala s konferencija koji se nešto kasnije pojavio i u obliku serijske publikacije pod nazivom **Index to Conference Proceedings Received**. Dosadašnja izdanja tog indeksa pružaju uvid u preko 125 000 konferencija uz godišnji priliv od 13 000. Izlazi mjesečno i kao godišnja, petogodišnja i desetogodišnja kumulacija. Indeks se pretražuje preko abecedno sređenih ključnih riječi iz naslova dokumenata. Unutar svake predmetne skupine svrstane su konferencije

kronološkim redom prema vremenu održavanja. Tu se još nadovezuje informacija o mjestu održavanja konferencije i o smještaju dokumenta u Lending Division. Potonja nam je potrebna u slučaju da želimo posuditi neki od dokumenata.

PAIS Bulletin, HAPI, Current Book Review Citations i Index to Conference Proceedings Received mogu se naći u studijskoj biblioteci Nacionalne i sveučilišne biblioteke a **Index to Social Sciences & Humanities Proceedings** u Referalnom centru Sveučilišta u Zagrebu.

INDEKSI CITATA

Posebna vrsta indeksa su **indeksi citata**. Oni polaze sa stajališta da su dva rada sadržajno povezana ako se u jednome od njih citira onaj drugi. Također se smatra da su i oni radovi koji citiraju istu publikaciju međusobno sadržajno povezani. Primjenjujući te oblike povezanosti indeks citiranja časopisne literature identificira i grupira sve novije radove koji citiraju isti rad. Taj raniji rad postaje indeksni termin za pretraživanje novije literature o istoj temi. Neka istraživanja na planu komunikacijskih sistema su pokazala da je korištenje referencija u nekom članku za pronalaženje dodatne literature na određenu temu vrlo prošireno, osobito u društvenim znanostima. Osnovna prednost indeksâ citata je ta da oni upućuju na literaturu noviju od one o kojoj imamo informaciju.

Sociolozi se mogu poslužiti s više indeksa citata. To su **Social Sciences Citation Index, Arts & Humanities Citation Index i Index to Scientific Reviews**.

Social Sciences Citation Index — SSCI

SSCI je godišnji indeks znanstvene literature. Izdaje ga Institute for Scientific Information u Philadelphiji. Tu se obrađuju članci iz više od 1 500 svjetskih znanstvenih i stručnih časopisa sa šireg područja društvenih znanosti uključujući i neka granična područja kao što su kibernetika, ekologija, geografija, psihijatrija i psihologija. Pored članaka iz časopisa **SSCI** obrađuje i određen broj najznačajnijih knjiga svjetske znanstvene produkcije. Izlazi u tri posebna dijela. To su **Citation Index, Source Index** koji sadrži također **Corporate Index i Permutern Subject Index**. S kojim indeksom ćemo započeti pretraživanje ovisi o tome što istražujemo i s kojim podacima raspoložemo.

Citation Index (CI) upućuje na tekuću literaturu preko popisa svih radova citiranih u tekućoj godini. Citirani radovi sređeni su prema abecedi imena njihovih autora. Ispod svake reference nalaze se noviji radovi koji citiraju tu referencu. **Source Index (SI)** donosi popis svih izvornih članaka koje obrađuje neko godišće **SSCI** s potpunim bibliografskim podacima. Članci su svrstani prema abecedi imena autora. Taj indeks nadopunjuje druga dva jer oni ne donose potpune bibliografske reference članaka. **Corporate Index** sadrži sve izvorne članke svrstane prema organizacionoj pripadnosti njihovih autora. **Permutern Subject Index (PSI)** je indeks ključnih riječi iz naslova izvornih članaka obrađenih u **SSCI**. Svaka ključna riječ iz

naslova nekog članka sparena je sa svim drugim ključnim riječima iz naslova tog članka. Svaki dobiveni par ključnih riječi povezan je s imenom autora određenog članka.

Pretraživanje literature pomoću **SSCI** je vrlo jednostavno. Pretpostavimo da nas zanima tko je sve citirao određeni rad jednog autora. Najprije ćemo u **CI** potražiti ime autora, a kada ga nađemo potražiti ćemo referencu koja nas zanima i vidjeti tko ju je citirao. Potpune bibliografske podatke o nađenim referencama naći ćemo u **SI**. Ako nas zanima određeni problem pretraživat ćemo **PSI** i to na taj način da odredimo osnovne termine koji definiraju probleme koji nas zanimaju i pronađemo u tom indeksu odgovarajuće ključne riječi. Uz pronađene ključne riječi nalaze se imena autora koji su u svojim radovima obrađivali određenu problematiku. Bibliografske podatke o tima radovima naći ćemo ponovo u **SI**.

Osnovne prednosti tog indeksa su karakterističan način obrade građe citiranjem i interdisciplinarni pristup. Nedostatak mu je nedovoljna iscrpnost pa je preporučljivo da se uz **SSCI** koriste i specijalizirani časopisi sažetaka.

Arts & Humanities Citation Index — A&HCI

Taj je indeks izrađen na isti način kao i **Social Science Citation Index**. **A&HCI** pokriva preko 800 svjetskih časopisa s područja književnosti, povijesti, lingvistike, religije, filozofije, kazalište, likovnih umjetnosti, muzike i drugih humanističkih disciplina. Svaki časopis je obrađen od korica do korica pa se u tom indeksu mogu pronaći pored znanstvenih i stručnih članaka i jedinice kao što su romani i pripovijetke, poezija, prepiska i recenzije knjiga.

Index to Scientific Review — ISR

Taj indeks pokriva blizu 300 preglednih časopisa (godišnjaka) i više od 2 600 svjetskih vodećih časopisa iz gotovo svih područja znanosti. Izdaje ga, također, Institute for Scientific Information. Osnovna prednost **ISR** je njegova multidisciplinarnost koja nas oslobađa listanja više disciplinarnih indeksa. Prednost mu je i u minimalnom vremenskom rasponu između objavljivanja rada u časopisu i njegovog pojavljivanja u indeksu. Svakog septembra izlazi meko ukoričeno polugodišnje izdanje **ISR** koje pokriva prvu polovinu godine. Tvrdo ukoričena godišnja kumulacija izlazi slijedećeg aprila. Ona pokriva literaturu u kalendarskoj godini.

ISR sadrži tri indeksa: **Citation Index**, **Source Index** u koji je uključen **Corporate Index** i **Permuterm Subject Index**. Ti su indeksi sastavljeni i pretražuju se na isti način kao i indeksi u **SSCI**.

Sva tri spomenuta indeksa citata mogu se naći u Referalnom centru Sveučilišta u Zagrebu.

ČASOPISI SAŽETAKA

Časopisi sažetaka jednako kao i indeksi donose informacije o novijoj literaturi određenog područja, s tom razlikom što su te informacije i anali-

tički obrađene. Naime, pored bibliografskih podataka o člancima iz časopisa i o knjigama oni donose i sažetke spomenutih radova. Časopisi sažetaka su stoga korisniji priručnik od indeksa jer nam pružaju uvid u sadržaj članka ili knjige i time pomažu da odlučimo da li je dotičan rad relevantan za temu na kojoj radimo i da li ga treba pribaviti.

Sociolozima će u traženju znanstvenih informacija vrlo korisno poslužiti slijedeći časopisi sažetaka: **Sociological Abstracts, Bulletin Signalétique: Sociologie Ethnologie, Resources in Education, Psychological Abstracts, The Philosopher's Index, Dissertation Abstracts International i Masters Abstracts.**

Sociological Abstracts — SA

Sociological Abstracts pokriva svjetsku literaturu na području sociologije i nekih srodnih disciplina. Donosi informacije o člancima iz časopisa i materijalima s konferencija. Do 1973. godine selektivno su obrađivane i monografije. Jednako kao i druge službe za izradu sažetaka, **Sociological Abstracts** potpuno obrađuje samo jezgru socioloških časopisa, a selektivno obrađuje časopise drugih disciplina, tj. uključuje članke koje su pisali sociolozi ili koji svojom tematikom zadiru u sociologiju.

Sociological Abstracts pokriva godišnje 1000 časopisa. Svaki broj te publikacije donosi Odjeljak sažetaka, Predmetni indeks, Indeks autora, Indeks izvora i Međunarodni pregled publikacija u sociologiji. Ponekad sadrži i dodatak (Supplement) s informacijama o znanstvenim sociološkim skupovima ili o nekim drugim aktualnim zbivanjima vezanim uz sociologiju. Predmetni indeks sastavljen je od ključnih riječi iz naslova članaka svrstanih abecedno. Međunarodni pregled publikacija u sociologiji donosi pregled recenzija publiciranih u časopisima koje prati **Sociological Abstracts**.

Ta publikacija izlazi u pet brojeva godišnje s tim da broj 5 donosi kumulativni index za cijelo godišće.

Sociological Abstracts može se naći u Referalnom Centru Sveučilišta u Zagrebu.

Bulletin Signalétique — »Sciences Humaines«

Tu sekundarnu publikaciju izdaje Centre National de la Recherche Scientifique (C. N. R. S.) u Parizu a namijenjena je istraživačima i studentima. **Bulletin Signalétique** je počeo izlaziti 1947. godine i otada izlazi redovno. Donosi informacije o člancima iz časopisa, knjigama, izvještajima, disertacijama i ostalim oblicima tiskane građe. Svaka bibliografska jedinica popraćena je sažetkom na francuskom jeziku. Publikacija pokriva slijedeća znanstvena područja: filozofiju, znanost o obrazovanju, sociologiju-etnologiju, povijest znanosti i tehnike, povijest znanosti o književnosti, znanost o jeziku, znanosti religije, znanost o upravi te prethistoriju, umjetnosti i arheologiju. Svaka od spomenutih disciplina publicira se u četiri sveska godišnje. Na kraju godine slijedi dodatak pod nazivom **Tables annuelles** u kojem je rekapitulirano cijelo godišće, odnosno Predmetni indeks i Indeks autora te Indeks obrađenih časopisa tog godišća.

Veliki broj serija publikacije **Bulletin Signalétique** objavljuje se i za područja znanosti i tehnologije.

Bulletin Signalétique: Sociologie-ethnologie

Svaki pojedini broj te publikacije sastoji se od pet odjeljaka. Prvi je najopsežniji i sadrži bibliografski opis dokumenata i sažetke. Područje sociologije klasificirano je u šesnaest tematskih skupina. Zastupljena su ova uža područja sociologije: Historija, teorija i metodologija, Psihosociologija, Organizacija društva, Ruralna i urbana sociologija, Kultura i civilizacija, Sociologija religije, Sociologija porodice, Dobne skupine, Sociologija obrazovanja — školski sistemi — permanentno obrazovanje, Sociologija prava i kriminala, Sociologija politike, Sociologija ekonomije i razvoja, Sociologija rada i organizacije, Sociologija spoznaje i kulture, Sociologija medicine — socijalni problemi i socijalna politika — socijalni rad te Ekologija i demografija.

Nakon odjeljka sa sažecima slijede Kumulativna lista obrađenih časopisa, Indeks časopisa obrađenih u pojedinom tromjesečniku, Indeks ostalih dokumenata obrađenih u pojedinom tromjesečniku, Indeks pojmova i Pregled autora.

Ta je publikacija dostupna korisnicima u studijskoj biblioteci Nacionalne i sveučilišne biblioteke.

Resources in Education — RIE

Resources in Education je mjesečni časopis sažetaka koji donosi informacije o najnovijim izvještajima i ostaloj literaturi s područja obrazovanja. Izdaje ga Educational Resources Information Center (ERIC) u Washingtonu D.C. Taj Centar koordinira rasprostranjenom informacijskom mrežom za prikupljanje i odabir, obradu, pretraživanje i širenje važnih i aktualnih informacija s područja obrazovanja. Mrežu čini šesnaest specijaliziranih informacijskih centara lociranih na sveučilištima ili u profesionalnim organizacijama širom SAD.

Resources in Education se sastoji od Odjeljka dokumenata i Odjeljka indeksâ. Odjeljak dokumenata donosi sažetke dokumenata koji su razvrstani u šesnaest tematskih podgrupa. Odjeljak indeksâ donosi Predmetni indeks, Indeks autora, Indeks institucija u kojima su izrađeni dokumenti, Indeks vrste publikacije te Indeks lokacije dokumenta u **Resource in Education** i u specijaliziranim informacijskim centrima mreže ERIC. Dokumenti citirani u **Resources in Education**, osim onih označenih, mogu se naručiti preko službe ERIC Document Reproduction Service u obliku mikrofilma, kseroks kopije ili mikrofiša.

Publikacija **Resources in Education** nalazi se u studijskoj biblioteci Nacionalne i sveučilišne biblioteke.

Psychological Abstracts-PA

Psychological Abstracts donosi sažetke svjetske literature u psihologiji i srodnim disciplinama. Pokriva preko 950 časopisa, tehničke izvještaje, monografije i druge znanstvene publikacije. Svaki svezak sadrži sažetke svrstane pod šesnaest glavnih tematskih područja od kojih su neka i dalje raščlanjena. Unutar svakog područja sažeci slijede abecedno, prema imenu prvog autora. Pored Odjeljka sažetka **Psychological Abstracts** sadrži Indeks

autora i Predmetni indeks. Izlazi jednom mjesečno. Osim pojedinačnih brojeva, izlaze šestomjesečni i trogodišnji kumulativni indeksi.

Psychological Abstracts može se čitati u biblioteci Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

The Philosopher's Index

The Philosopher's Index (Međunarodni indeks filozofskih časopisa i knjiga) izdaje The Philosophy Documentation Center, Bowling Green State University, Bowling Green, Ohio. Indeks donosi bibliografske reference sa sažecima iz svjetske filozofske produkcije. Pokriva sve važne filozofske časopise na engleskom, francuskom, njemačkom, španjolskom i talijanskom jeziku uz određeni izbor časopisa na drugim jezicima te časopisa sa srodnih, interdisciplinarnih područja. Obuhvaćene su također sve knjige iz filozofije publicirane na engleskom jeziku. **The Philosopher's Index** sadrži dva glavna indeksa: Predmetni indeks i Indeks autora sa sažecima. Tu je još Indeks recenzija knjiga koje su objavljene u časopisima uključenim u **The Philosopher's Index** te Popis indeksiranih časopisa. Ta sekundarna publikacija izlazi u četiri broja godišnje.

Ovaj se indeks nalazi u studijskoj biblioteci Nacionalne i sveučilišne biblioteke.

Dissertation Abstracts International

Ta sekundarna publikacija donosi sažetke doktorskih disertacija obranjenih na američkim i kanadskim sveučilištima. Izdaje ju University Microfilms International (Ann Arbor, Michigan), institucija koja prikuplja disertacije u suradnji s 430 univerziteta u SAD i Kanadi i publicira ih na mikrofilmu. U programu te institucije je da proširi svoju djelatnost i na evropske univerzitete.

Dissertation Abstracts International izlazi jednom mjesečno u dvije serije: Humanističke i društvene znanosti i Prirodne znanosti. Svaki broj te publikacije sadrži Odjeljak sa sažecima u kojem su sažeci svrstani abecedno prema osnovnim predmetnim grupama. Slijede Indeks ključnih riječi iz naslova i Indeks autora koji se godišnje publicira kumulativno.

Sociologija (A. Humanističke i društvene znanosti) je raspoređena na slijedeće podskupine: sociologija općenito, kriminologija i penologija, demografija, obrazovanje, studij naroda i rasa, studije pojedinca i porodice, industrijski i radni odnosi, javna i socijalna zaštita, socijalna struktura i razvoj, teorija i metode sociologije.

Kopije kompletnih disertacija mogu se naručiti u obliku mikrofilma ili kseroks kopije.

Masters Abstracts

Magistarske radnje obranjene na američkim sveučilištima također su pohranjene u obliku mikrofilma. Informacije o njima mogu se naći u publikaciji **Masters Abstracts** koju također izdaje University Microfilms International i koja po strukturi sličići publikaciji o disertacijama. Kopije magistarskih radnji također se mogu dobiti na mikrofilmu ili kseroks kopiji.

Dissertation Abstracts International i **Masters Abstracts** nalaze se u studijskoj biblioteci Nacionalne i sveučilišne biblioteke.

Kompjutorska pretraživanja

Velike svjetske službe za obradu informacija danas su uglavnom kompjutorizirane. To znači da su sve informacije koje donose tiskane sekundarne publikacije ujedno zabilježene i na strojno čitljivim medijima i da se mogu automatski pretraživati preko terminala. To vrijedi gotovo za sve indekse i časopise sažetaka koje smo u ovom radu spomenuli.

Prednost kompjutorske obrade je u **bržem i efikasnijem** pretraživanju baza podataka od ručnog pretraživanja u raznim sekundarnim publikacijama ili u bibliotečnim katalozima. Ipak, treba imati u vidu da je kompjutorsko pretraživanje znatno skuplje i da treba procijeniti koje pretraživanje se isplati provesti na taj način.

Kompjutorska pretraživanja iz bilo kojeg područja znanosti mogu se kod nas naručiti preko Službe znanstvenih informacija u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. Riječ je, naravno, o stranoj literaturi jer se radi o pretraživanju inozemnih banaka podataka koje našu literaturu pokrivaju u gotovo neznačajnoj mjeri. Korisnici mogu tražiti **retrospektivnu** ili **tekuću bibliografiju** na zadanu temu, s anotacijama ili bez njih. Na rezultate pretraživanja najčešće treba čekati do tri tjedna.

PUBLIKACIJE TEKUĆIH NOVOSTI

Za redovito informiranje o sadržajima inozemnih časopisa nije nužno prelistavanje samih časopisa. Ukoliko ne želimo gubiti vrijeme prelistavajući gomile časopisa ili ako nam ti časopisi nisu fizički dostupni možemo se poslužiti publikacijama tekućih novosti. One donose popise članaka iz časopisa u vrlo kratkom vremenskom razdoblju nakon njihovog publiciranja, obično u roku od jednog ili dva tjedna. Vrlo korisna i rasprostranjena publikacija tog tipa je **Current Contents**, koju izdaje Institute for Scientific Information u Philadelphiji.

Current Contents — CC

Current Contents je informativna publikacija za široko područje prirodnih znanosti i tehnologije te društvenih i humanističkih znanosti. Izlazi jednom tjedno, u sedam serija od kojih se svaka odnosi na određenu grupu znanstvenih disciplina, a sadrži kopije sadržaja najnovijih brojeva časopisa. **Current Contents** prati veliki broj časopisa iz cijelog svijeta i omogućuje svojim čitaocima potpun uvid u relevantnu časopisnu literaturu za njihovo područje interesa.

Kopije sadržaja časopisa svrstane su prema znanstvenim područjima koje serija prati. Svaki broj publikacije **Current Contents** sadrži abecedno središnji indeks sastavljen od karakterističnih riječi iz naslova članaka, popis časopisa obrađenih u tom broju te imena i adrese autora članka. Ukoliko neki od časopisa koje **Current Contents** obrađuje ne donosi podatak o adresi autora članaka, autore možemo potražiti preko izdavača tog časopisa. Zbog toga **Current Contents** dva puta godišnje donosi kompletnu listu časopisa koje obrađuje i listu njihovih izdavača.

Current Contents je publikacija od posebnog značaja za domaće znanstvenike jer im omogućuje redovno praćenje sadržaja inozemnih časopisa

koji im u zadnje vrijeme nisu dostupni. O mogućnostima nabavljanja zanimljivih članaka bit će govora u drugom dijelu ovog rada.

Sociolozi mogu literaturu iz svog područja pratiti prvenstveno u seriji **Current Contents : Social & Behavioral Sciences** a ponekad im može korisno poslužiti i serija **Current Contents : Arts & Humanities**.

Current Contents : Social & Behavioral Sciences

Obrađuje oko 1 300 časopisa iz šireg područja društvenih i biheviorističkih znanosti. Zastupljeni su svi svjetski značajni sociološki časopisi.

Current Contents : Arts & Humanities

Obrađuje oko 1 100 časopisa iz područja filozofije, estetike, arheologije, likovnih umjetnosti i arhitekture, klasične kritike, plesa, filma-radija-televizije, kazališta, folklor, povijesti, jezika, književnosti, lingvistike, muzike i religije.

Objekte publikacije naši znanstvenici mogu koristiti u Federalnom centru Sveučilišta i u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci.

B) TRAZENJE I NABAVLJANJE DOKUMENATA

Nakon prikupljanja informacija o literaturi relevantnoj za probleme koji nas zanimaju slijedi postupak traženja i nabavljanja originalnih dokumenata ili njihovih kopija. Oni se mogu nabaviti na više načina: kupnjom od komercijalnog izdavača ili knjižara, posredstvom znanstvene biblioteke ili traženjem dokumenta od autora. Kojom ćemo se od spomenutih mogućnosti poslužiti ovisi o tipu dokumenta koji tražimo, vremenu dopustivom za čekanje i financijskim mogućnostima. Velika je razlika da li tražimo domaću ili inozemnu literaturu, posebno ako imamo u vidu stanje u bibliotečnog i knjižarskoj djelatnosti kod nas u posljednje vrijeme.

DOMAĆA LITERATURA

Domaću literaturu možemo tražiti u specijaliziranim znanstvenim bibliotekama ili u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu. Knjižni fond potonje u pravilu sadrži svu znanstvenu i stručnu literaturu publiciranu u našoj zemlji. Naime, prema Zakonu o bibliotekama Nacionalna i sveučilišna biblioteka ima funkciju matične biblioteke u SR Hrvatskoj i kao takva prima besplatno po dva primjerka svih tiskanih ili umnoženih materijala u ovoj republici i po jedan primjerak s područja ostalih republika.

INOZEMNA LITERATURA

Inozemnu literaturu možemo kupovati od inozemnih izdavača ili knjižara tako da im se direktno obratimo s narudžbom. Ukoliko ne želimo kupovati svu potrebnu literaturu ili su izdanja koja tražimo rasprodana možemo se obratiti našim bibliotekama. Razlika je da li tražimo knjige ili članke iz časopisa.

Knjige

Premda je vjerojatnost da ćemo knjige koje tražimo ujedno i pronaći u našim bibliotekama veoma mala, ipak vrijedi pokušati. Uštedit ćemo mnogo dragocjenog vremena ako se najprije obratimo informacijskoj službi Nacionalne i sveučilišne biblioteke koja posjeduje evidenciju o stranim knjigama u bibliotekama u cijeloj zemlji u obliku Centralnog kataloga stranih knjiga. Ovdje ćemo ustanoviti da li neka od biblioteka u Zagrebu ili u nekom drugom gradu u zemlji posjeduje u svom knjižnom fondu neku od knjiga koje tražimo. Ukoliko smo je pronašli u nekoj biblioteci u drugim gradovima možemo je posuditi na mjesec dana sistemom međubibliotečne posudbe preko specijalizirane službe Nacionalne i sveučilišne biblioteke. Ako traženih knjiga nema u Jugoslaviji predat ćemo narudžbu službi za međubibliotečnu posudbu da se knjiga potraži u evropskim bibliotekama. Naručenu knjigu možemo očekivati u roku od tri do četiri tjedna i dobivamo je na čitanje slijedeći mjesec dana.

Časopisi

Inozemnu časopisnu literaturu možemo u pravilu tražiti u specijaliziranim bibliotekama ili u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci koja posjeduje veliki fond stranih časopisa. Posao traženja opet možemo olakšati i ubrzati tako da se obratimo informativnim službama Nacionalne i sveučilišne biblioteke gdje ćemo, zahvaljujući Centralnom katalogu periodike, dobiti informaciju o tome koja biblioteka u Zagrebu ili nekom drugom gradu posjeduje naslov i godište časopisa koji tražimo. Ako je to biblioteka izvan Zagreba možemo naručiti kopiju članka koji nas zanima. Ukoliko traženi časopis nema nijedna biblioteka u Jugoslaviji opet ćemo se obratiti službi za međubibliotečnu posudbu i naručiti iz inozemstva fotokopiju članka koji tražimo. Fotokopije članaka koje se naručuju iz inozemstva su dosta skupe pa se obično preporučuje naručivanje kopija na mikrofiševima.

Mikrofiševi su dijelovi pozitiva fotografskog filma koji sadrži slike dokumenata ili dijelova dokumenata u mikroveličini. Gornji vodoravni dio prozirne kartice rezerviran je za bibliografski opis koji se može čitati prostim okom. Mikrofiševi se čitaju uz pomoć aparata za uvećavanje, mikročitača, koji su nužni dio opreme jedne suvremene biblioteke. Mikrofiševi i ostali oblici mikroformi mogu se u Zagrebu čitati u studijskoj biblioteci Nacionalne i sveučilišne biblioteke.

Članke objavljene u najnovijim brojevima inozemnih časopisa o kojima smo se informirali preko publikacije **Current Contents** možemo nabaviti tako da se obratimo direktno samom autoru članka i zamolimo ga za **separat**. Adresu autora naći ćemo u spomenutoj publikaciji. Sistem traženja i davanja separata uobičajen je i vrlo raširen u svijetu. Velika mu je prednost u tome što traženi članak dobivamo **brzo** i **besplatno**. Jedini je uvjet da zahtjev za separatom pošaljemo što prije jer je broj separata koje autor može podijeliti ograničen. Vrlo često pojedine znanstvene i druge institucije tiskaju unificirane zahtjeve za traženje separata, u obliku dopisnice, s punom adresom institucije u ime koje se traži separat i odštampanim tekstom na stranom jeziku kojim se separat traži.